

val en sentit de 'corrent d'aigua' (veg ARROYO, DCEG/DECH), i és fàcil d'imaginar que es partís de la noció de «copia, abundància» que Escrig (1851) posa raonablement al costat del de «boquera --- en el cauce de agua para regar las tierras» (qui no recorda aquells dolls un cop els ha vistos anant per l'Horta)

En el sentit de peça de farina panificada té una àrea poc extensa en el domini català, no s'atura amb la frontera lingüística, i tampoc no coincideix bé amb la forma catalana, essent *rollo* i no *rotle* ni *rotllo*; però té forta tradició i arrelament local, almenys en una llarga zona valenciana, no estrictament fronterera; sobretot a tota la comarca morellana: és de les primeres coses que un aprèn corrent pel muntanyam dels Ports; a les viles forma part dels atributs etnològics més tradicionals: és una mena de pa beneït, en forma de tortell; en el cabdal santuari muntanyenc de Sant Marc hi reparteixen un *rollo* el 25 d'abril; a Santa Creu el 3 de maig; al Forcall és a Sant Pere, ermita a la qual havien de pujar els coixos, a buscar el *rólo* — que per això se n'ha dit sempre *Sant Pere dels Coixos* (1961); a la *Creu del Rollet* hi donaven, fins anys endarrere, un «rollo», vora Portell (1961)

Això, doncs, en el Maestrat. Potser la cosa no és ben bé la mateixa, de l'Horta enllà, perquè també hi és ben viu el mot i l'objecte: «al que té fam no li vajes en coples, que no t'escollarà·vés-li en *rollos*, bona meçla o companage, y un barral ple de vi», MGadea (*T del Xè* II, 23), cosa que suscita més la idea de menjar abundant i no llaminer; «*rollo*: bollo de masa de harina formado en círculo» (al costat de «rosca --- cosa en forma de círculo, dejando en medio un espacio vacío») Escrig; «val., pa per a la classe pobra i menestrala, foradat al mig» amb la dita «qui té fam somia *rollos*», DAg. Doncs això continua en terra de murcians i xurros: «*rollo*: bollo o pan en forma de rosca», Ga Soriano, 114b; no sé si pertot la forma és exactament la mateixa, car en lloc de la pron *rólo* amb *o* tancada, anotada repetidament, el 1961 (dels pobles morellans), el 1934 havia anotat *rólo* a Morella, i Ga Soriano posa *roll* com a forma valenciana.⁷ En fi també hi ha «*rollu*: rosca» eiv. (PzCabr.) i *rollo* a Men. (*AlcM*), que pot voler dir el mateix. En conclusió aquest *rollo*, més que una invasió d'un mot xurro o aragonès, i potser més que d'alguna varietat de semicultisme, encara que no sigui prolongació fonètica de ROTULUM estrictament catalana, podrà tenir més o menys de supervivència mossàrab.⁸

Mall *řillo de sitja* és el nom de la plaça carbonera (Bunyola 1963, Banyalbufar 1964), «*rotllo de sitja* mall. la plaça on es fa la pila del carbó» (*CostMan* I, § 629); també *Es Rollo NR*, Bunyola; i, per comparació de forma, anomenen *řillo de sa sig* una pesquera veïna a la Colònia de St. Pere, per alguna tenassa o roca que hi ha en forma de rotllana (1969).⁹ Amb això tornem cap a les accs. més conegudes dels congèneres derivatius *redol* i *rodal*. Eiv. «*rotlu*» definit vagament com «círculo» per PzCabr; però el tinc aplicat a lloc («aquell lloc és un *řillu řadó*» StRafel de Forca (1963), Ses Barqueres «és un *řillu* de cases»¹⁰

St Lluís de Menorca (1964) «Lluna en *řillo*, senyal d'aygo· luna con cerco, lavado lleno» dita prov. mallorquina, DFgra, p. 605b «Valga'm Déu, que no m'agrada / ses dones quan fan *rollet*, elles rallen de secret / colqu'u s'endú sa *somada*!» cbla satírica men (Camps Merc, *Folk Men* I, 138)

Tornem a trobar-la novament; en català occidental. I aquí ja està més estereotipat en l'aplicació topogràfica, sense excloure'n un ús més abstracte: «un bon *rotlle*; un bon tros», Montanya, *Topografia Mèdica de Ponts*, 212; «a dalt no us hi podeu aguantar gaire perquè hi ha molt poc *řille*» La Sentiu de Sió, però al mateix poble també ho usaven amb el valor concret de 'rodal, paratge, partideta': «és un *rotlle* que en diuen ---» (1964); «què és Lo Segalar? — és un *řille* de país» Vall de Lavansa, amb aquesta forma fonètica generalment catalana, l'ús n'arriba fins a la ribera esquerra del Baix Segre: «ara vos ensenyaré lo *ř(ł)le* més vell del poble» Artesa de Lleida, però a Alcarràs ja diuen *rogle* (V infra), 1964. La forma en -o repren cap a l'extrem NO.: «*rotllo*: círculo que se hace para jugar al juego infantil de los bolos», Pol, *Vall d'Aneu*, p. 25. En canvi a Benasc trobo la forma sense cap vocal (si bé potser només és degut al fet que a l'Alta Ribagorça es fa l'apòcope en els plurals, fins quan el singular conserva la -o: *vuello/viells* (VETULUS, -LOS): «les moixardines són uns bolets que broten en *rolls*» (1965) I advertim que en tots aquests sentits té gran ús (cf supra el de Portell de Morella) la forma diminutiva *rotlet*: el d'una SOMADA a Men (Camps Merc. I, 138); arran de l'Ebre, a La Palma i a La Granadella: «aquell *řollét*», «és un *řollét* ---» 'un tros de terreny' (que en diuen tal o tal), 1936. Per acabar, remeto a l'extensa llista de sign secundaris diversos que anotà a StaColQ.¹¹ AMAlcover (sobre la fe de l'informadíssim observador local Mn Joan Segura)

Enrotllar [enrotlha c 1390, Aversó, *Torcimany*, 252 3; Lacav; Belv.; *enrotllar-se la serp*: se in orbem contrahere; DT 1670], i en cançons populars del segle XVIII. «Quant n'arriban al hostal - ne van *enrotllà* la casa» en la cançó d'«El Serraller» bandoler que feia estralls c. 1780 (MilàF, *Romlo.*, 117.10); «la Mare de Déu plorava - *enrullada* en un manil ['mantellet'] / San Jusep la consolava - en floretes de jermil ['gesamí']», guirlando cantat a la Font d'En Carròs (Gandia) (BRAE XVIII, 153)

Ja l'usava molt Mn Cinto Verdager des de la seva joventut vigatana, en l'esborrall de l'*Atlàntida* que portà el 1867: «Trenta fills m'*enrotllaren*, batallers de coratge, / de puny y gentilesa com ells, lo món no'n té, / ignorants, ara cavan sa fossa en lo boscatge, / y abans que la nit tombe, ja mare no seré», *Atl* (VI, 11a), estrofa descartada en la versió definitiva; però en la de 1877, molt sovint «A sos palaus l'Altíssim vehent posar escales, / de confusions *enrotlla* la torra de l'orgull, / y com sol la covada d'auells, al posar ales, / los primers pobles dexten llur niu, ab gran esbull»; «de roques sobre roques són les parets gegantes / del temple hont los Atlants *enrotllen* a Neptú, / altívols com los roures y alzines bracejantes, / que semblen dir al